
**Nziputa Obi Nkoropu Na Igbu Onwe N'idiuazi Igbo A Horo
Nke Si N'aka**

Nkoli Nnyigide

&

Chinenye Judith Okafor

<https://dx.doi.org/10.4314/ujah.v24i2.3>

Umị edemede

Ihe gbasara obi nkoropu na igbu onwe bu okwu a kpu n'onu n'oge ugbu a. Onodu ojofo ufodu ndi mmadu no na ya na-akwanyekari ha n'ajo omume a. Ndi odee agumagu Igbo di ka ndi na-ahuchata ihe di iche na-eme n'ohaobodo na-eziputakarị ajo omume a n'akwukwo agumagu ha iji mee ka ndi oguu choputa nsogbu nke a na-eweta nakwa ime ka e belata ya. O bu nke a kpalitere nchocha a nke na-eleba anya n'akwukwo iduuazi Igbo ndi a: *Ukpaka Mijiri Onye Ubiam na A Turoo Omara*. A gbadoro ukwu n'atutu saiko analisis wee tuchaa akwukwo agumagu ndi a. A horo atutu a n'ihi na o bu ya kacha daba nke oma na nchocha a. Ndi nchocha guru akwukwo agumagu ndi a horo maka nchocha a nke oma ma gukwaa akwukwo ndi ozo metutara isiokwu nchocha a. E ji usoro nkowa wee ziputa ihe ndi a choputara. Nchoputa na-egosi na ndi odee agumagu Igbo na-eziputa obi nkoropu na igbu onwe n'ime akwukwo agumagu ha. A choputara na obi nkoropu na-aputa ihe mgbe mmadu malitere iwezuga onwe ya n'ihe ndi ahụ o na-enwebu mmasi na ha ma site n'uzo di otu a dubaa onye ahụ n'igbu onwe. Nchoputa na-egosikwa na igbu onwe na-aputa ihe mgbe onodu ime mmuo mmadu a kporo iid no noru nke mere na onye di otu a anaghi eche echiche banyere ihe akparamagwa ya ga-aputa. Ozokwa, a choputara na oge ufodu, mmadu na-eche echiche banyere igbu onwe ma hazie akparamagwa ya nke oma tupu o mejuputa atumatu ya. A choputakwara na obi nkoropu, ihere na enweghizi olileanya nwere ike idunye mmadu n'igbu onwe. Nchocha a ga-abara oha mmadu uru iji mata ihe nwere ike idubanye mmadu n'ajo onodu a nakwa uzo ha ga-esi gbanahu ajo onodu a.

Abstract

Depression and suicide are topical issues in the society at present. Difficult conditions people find themselves usually push them to these ugly states of depression and suicide. Igbo literary writers depict these experiences in their literary works to expose the readers to the consequences of such actions and ways to minimize them. This lacuma motivated this research to examines these selected Igbo prose; *Ukpaka Mijiri Onye Ubiam* and *A Tuoro Omara* in order to find out ways in which Igbo literary writers depict this act in their literary works. The researchers employed Sigmund Freud's Psycho-Analysis theory in analyzing the select Igbo literary texts. This theory is adopted because of its relevance to the subject matter. The researchers read the selected literary works thoroughly as well as other works related to this study to enable credible acquisition of data necessary for this research. The data were presented descriptively. Findings shows that: Igbo literary writers depict depression and suicide in their literary works; depression starts when one begins to disassociate himself/herself from the things that fascinates him/her which in turn leads to suicide; suicide occurs when Id tends to occupy one's mind and character which hinders one from having a rational thought before act execution; some people think about suicide and strategically plan and execute it; depression, shame and hopelessness can lead one to suicide. This research is beneficial to the society to expose them to the causes of depression and suicide and ways to avert them.

1.0 Ndubanye

Ndu bu onyinye amara Chukwu Okike jiri gozie ihe dum O kere. Mmadu, di ka ihe kachasi n'ihe Chineke kere ketara oke n'onyinye amara a. Ma ihe kacha puo iche na ndu mmadu nwere bu na Chukwu Okike nyere mmadu ndu jiri ruoro Ya oru. O bu site n'idi ndu ka mmadu ji emezu ebumnobi Chukwu Okike ji kee ya maka odimma onwe ya nakwa nke ezinaulo ya tinyekwara nke oha obodo. Ma nsogbu di iche iche na-adaputa n'etiti

mmekorita mmadu na ibe ya nke mere na otutu ndi mmadu na-amalite inwe obi nkoropu n'ebe ndu di. Obi nkoropu a na-etinye otutu n'ime ha n'igbu onwe ha ma site n'uzo di otu a napu onwe ha onyinye amara a n'ike. Nke a mere na ha anaghizi enwe ike imezu atumatu onye kere ha ma mekwaa ka odimma ndi nke ha na oha obodo nwee mkpobi ukwu.

Obi nkoropu na igbu onwe bu okwu a kpu n'onu n'ebe di iche iche n'uwa taa. Nchoputa na-egosi na ihe ruru nde mmadu bu ndi nwurula site n'ajo onodu a. Onuogu otu na-ahu gbasara ahuike na mba uwa a kporo "World Health Organisation (WHO) kwaputara na ihe ruru mmadu nari puku asato na-anwu n'ajo onodu a kwa afu (WHO 2019). Ha kwaputara na otu mmadu na-anwu n'onodu igbu onwe na nkeji iri ano obula.

N'ala Igbo, a na-ahuta mmadu igbu onwe ya di ka nnukwu aru. Omenala na nkwenye ndi Igbo megidere ya. Ndi obodo anaghi eli onye gburu onwe ya ma o bu kwaa ya dika e si emere onye nwuru onwu chi ya. Ekwakor (1998:66) mere ka a mata nke a oge o kwuru na

A naghị akwa ndi nwuru onwu ojoo akwa. Ndi nwuru onwu ojoo na nkwenye ndi Igbo bu ndi nwuru n'uzo ndi a; ndi kwuru udo, ndi oria ekpenta gburu... o buru na mmadu a nwuo n'uzo ojoo di otu a, a na-ebupu onye ahu n'ajo ohia".

N'ihia ajo anya a na-elegara mmadu igbu onwe ya nakwa etu omenala na nkwenye ndi Igbo siri kpo ya asi, ezinaulo ndi di otu a na-ano n'ihe mwute nakwa n'ihere n'etiti oha obodo.

Agumagu Igbo na-eziputa ndu na ihe ndi na-eme na ndu n'uzo doro anya. Ndi odee agumagu Igbo di ka ndi na-eziputa ihe na-eme na ndu, na-eziputakwa obi nkoropu na igbu onwe n'akwukwo agumagu ha. Ha na-eme nke a iji gbaara ohanaze n'anwu uzo di iche iche mmadu nwere ike isi nwee obi nkoropu ma si na ya wepu ndu ha. Ha na-egospitakwa nsogbu di iche iche na-esi n'ajo onodu a aputa. O bu nke a kpalitere mmuo ndi nchocha ime nchocha n'isiokwu a bu "Nziputa Obi Nkoropu na Igbu Onwe n'Iduuazi Igbo" ndi a: *Ukpaka Miji Onye Ubiam* nke Ubesie (1975) na *A Tuoro Omara* nke Onuora (2009) iji lebaa anya na ha ma choputa; uzo di iche iche ndi odee siri ziputa ajo onodu a n'akwukwo iduuazi ha, mkpatara obi nkoropu na igbu onwe n'akwukwo iduuazi ndi a hooro, nsogbu na-esi n'obi nkoropu na igbu onwe aputa, akara na-egosi onye no n'ajo onodu a, na uzo di iche iche a ga-esi belata obi nkoropu na igbu onwe n'oha obodo.

2.0 Ntuleghari Agumagu

2.1 Atutu Nkwa

2.1.1 Obi Nkoropu

Di ka mmadu na-ebi ndu ya n'awa, otutu oge, o na-ezute ihe isiike di iche iche. Ufodu ka o nwere ike igbochi ma o bu merie n'onwe ya, ufodukwa ka ndi mmadu na-enyere ya aka igabiga. Ma otutu oge, mmadu na-ezute nsogbu kariji ume ya nke o maghi ka o ga-esi naputa onwe ya na ya. Nsogbu ndi a na-eme ka onye ahụ gharazi ihuta ihe utu obula na ndu. N'oge di etu a, onye ahụ ga-enwe obi nkoropu n'ebe ndu di. Wiwin (2014:114) kwadoro atumatu a oge o kwara na obi nkoropu bu mmadu inwe obi ilu oge obula ganye na onye ahụ echewe na ndu enweghi isi. O

gara n'ihu kowaa na obi nkoropu na-emetuta akparamagwa mmadu, etu o si eche echiche na onodu ime obi ya. Otutu oge, o na-emetuta usoro obibi ndu mmadu nke nwere ike ime ka mmadu chee na o nweghi uru o bara na ndu. Tirto (2012) n'ime Wiwin (2014:115) kowakwara na obi nkoropu bu iwe metutara ime mmuo ma o bu onodu ime obi bu nke a na-eziputa site n'oke iwe, nkoropu, enweghi agbamume, mmadu iche na o nweghi uru o bara, iche na o nweghi ihe utu di na ndu nakwa na olileanya adighizi, mmadu iguzobe obi ya na ndaghachi azu na emetaghị nke ndu ya, ita onwe uta, ma burukwa nke na-ebute echiche anyaukwu na igbu onwe. Nkwa Wiwin na Tirto na-egosi na mmadu inwe obi ilu oge obula na-egosi obi nkoropu. Ozọ bu na obi nkoropu na-ebutere mmadu iche echiche banyere iwepu ndu ya n'ihu na onye ahụ ga-amalite ihuta onwe ya na o nweghizi uru ndu baara ya. Otu ihe ozọ putara ihe na nkwa Wiwin na Tirto bu na obi nkoropu metutara onodu ime mmuo na echiche obi mmadu.

Echiche Goldman (2019) kwadoro echiche a di ka o hutara obi nkoropu ka olusi metutara ime mmuo nke gunyere onodu inwe obi ilu kwa mgbe nakwa enweghi mmasi n'ihe obula. O kowara na nke a puru iche na mgbanwe onodu ime mmuo ndi mmadu na-enwe otutu oge. Nkwa a na-egosi na obi nkoropu abughi nke na-agafe agafe kama o bu nsogbu na-adigide otutu oge.

Torres (2020) na nkwa nke ya hutara obi nkoropu di ka ajo oria juputara ebe niile nke na-emetuta etu mmadu si eche echiche nakwa etu o si akpa agwa n'uzo di njo. O gara n'ihu kwuo na obi nkoropu na-ebute obi ilu na enweghi mmasi n'ihe mmadu na-enwebu mmasi na ya. Nkwa Torres gosikwara na obi nkoropu na-emetuta ike mmadu ji aru oru n'ulo maobu n'ulo oru ya. O gara n'ihu mee ka a mata na obi nkoropu na mmadu inwe

obi mwute n'ih i onwu maobu ihe ufu dakwasara ya abugh i otu ihe. O kwara okpurukpu ihe ato mere obi nkoropu jiri di iche n'ebe obi mwute di ndi bu:

- Obi nkoropu bu nnukwu obi ilu nke na-adigide ruo izu uka abuo ma o bu kari.
- Onye nwere obi mwute naani na-ehekwa ugwu ya mana onye nwere obi nkoropu enweghizi ihe o ji onwe ya kporo.
- Onye no n'obi mwute naani na-ario onwu ka o bia gbuo ya mana onye no n'obi nkoropu na-acho uzo o ga-esi wepu ndu ya.

Echiche Torres mere ka o doo anya na mmadu nwere ike inwe obi mwute n'ih i ihe ufu dakwasara ya di ka onwu, mmadu itufu oru ya ma o bu akunuba ya ma nke a aputaghi na onye ahu no n'obi nkoropu. Kama, o bu mgbe onye ahu nofegara n'ih e mgbu a oke nke na o na-achoz i uzo o ga-esi wepu ndu ya n'ike ka a ga-eji kwuo na onye di otu a no n'obi nkoropu.

Obi nkoropu bu oria na-emetuta uburu mmadu nke na-aputa ihe n'etu onye ahu si eche echiche. Bhowmik na ndi otu ya (2012:41) kwadoro nke a oge ha nyere nkwa si na obi nkoropu di ka oria metutara ogugu isi nke na-egosi mmuo iju oyi, enweghi mmasi ma o bu obi utu, echiche ikpe omuma, mmadu ihuta onwe ya ka onye abaghi uru, onodu ichu ura, enweghi aguu ihe oriri, enweghi ike nakwa obi erughi ala. Ha kwuru na nsogbu ndi a na-abia kwa mgbe nke na-eme na onye no n'onodu di otu a agaghi enwe ike ileba anya nke oma n'oru ubochi ya. N'ikawanye njo, o na-eduba n'igbu onwe. Nkwa ha gosiri na obi nkoropu bu orisi na-aba mmadu n'uburu isi

nke nwere ike ime ma nwoke ma nwaanyi mana ha kowara na oria a kacha emetuta umunwaanyi.

2.1.2 Igbu Onwe

Ndi Igbo kwenyere na ndu bu isi ihe niile. Onye nwere ndu nwere olileanya na ihe ga-emecha di mma. O bu nke a kpatara ndi Igbo ji atu n'ilu si na mpempe ndu ka onwu mma. Ozo, ndi Igbo na-aba n'aha si na Ndubuisi. O buru na mmadu ebikata ndu ya ma kpebie iji aka ya napu ya onwe ya n'udi igbu onwe n'ihia ajo onodu dakwasara ya, a na-ahuta onye di otu a di ka onye mere aru di egwu na onye nwuru ajo onwu. Ndi Igbo na-ahuta onye gburu onwe ya di ka onye nwuru ajo onwu. Ekwealor (1998:66) kwadoro nke a oge okwuru si:

O bughu onye obula nwuru anwu ka a na-emere mmemme akwamozu... ozo kwa, a naghia akwa ndi nwuru onwu ojoo akwa. Ndi nwuru onwu ojoo, na nkwenye ndi Igbo, bu ndi nwuru site n'uzo ndi a: ndi kwuru udo...

Ikwu udo bu uzo kacha puta ihe mmadu si egbu onwe ya. O bu nke a mere Ekwealor jiri were ikwu udo wee ziputa igbu onwe na nkowa ya. O gara n'ihu kowaa na n'oge gboo, a naghia eli ndi di otu a eli. Kama, a na-ebupu ha n'ajo ohia. Nke a na-egosi udi asi ndi Igbo kporo onodu mmadu igbu onwe ya.

WHO (2008) kowara igbu onwe di ka mmadu igbu onwe ya site n'ikpachaara anya kpaa nkata ma mejuputa ya n'onwe ya ma burukwa nke o maara na o ga-anwu n'ime ya. Alibi, Alabi, Ayinde na Abdulmalik (2014:2) kwadoro echiche a oge ha kowara igbu onwe di ka mmadu ikpachara anya weta ndu ya n'isi njedebe. Ihe nke a putara bu na igbu onwe anaghi abu site na mmanye kama o bu echiche mmadu cheputara n'onwe ya nke o doru ya anya na mputara ya bu onwu ma burukwa nke o hiri aka n'anya wee mee. N'ih nke a, a ga-as i na mmadu anaghi ario enyemaka n'imejuputa ajo atumatu a. Nke a gosikwara na igbu onwe bu udi onwu nke onye gburu mmadu na onye e gburu egbu bu nke a na-ahuta n'ime otu onye.

Wanyoike (2014:59) kwadoro echiche a oge o kowara igbu onwe di ka mmadu iji aka ya horo onwu. O gara n'ihu kwuo na o buru na mmadu agbaa mbu igbu onwe ya ma mejuputa ya, a na-ahuta onye ah u di ka onye gburu onwe ya ma na o buru na mbu ah u enweghi isi, a na-ahuta onye ah u di ka onye chor o igbu onwe ya.

2.2 Atutu Ederede

Atutu a gbasoro were mee nchocha a bu atutu Saiko Analisis. Atutu a di ka Dobbie (2012:55) siri kowaa bu nke Sigmund Freud 1856-1939 guzobere iji choputa etu onodu ime mmuo mmadu si aru oru, odidi ya, nhazi ya na oria na-emetuta ya. Freud, bu dokinta na-ah u maka uburu isi mmadu, guzobere atutu a iji choputa ihe na-ebutere ndi oria ya oria di iche iche bu nke anaghi egosi n'elu ah u. O choputara na otutu oge, ihe ike mere mmadu na ndu n'oge gara bu nke onye ah u

na-agwoghị na gboo na-ebutere ya ọrịa n'ọdinihu. O kpebiri na ihe ebughi n'uche na-emetuta ihe anyị na-eme, ihe anyị na-eche na ihe anyị na-ekwu n'agbanyeghi na anyị amaghi na ihe ndi ahụ di anyị n'obi.

Freud mechara malite iji atutu a were aru ọrụ nnyocha ekpemekpe, nkómirikọ, aatị na agumagu. N'iji kowaa onodu ime mmuo mmadu, Freud kewara ya uzọ ato. Ha bu:

Idi (Id): Nke a bu akuku ime mmuo mmadu nke na-eme ka mmadu kpaa ajo agwa ekwesighi ekwesị na-ebughi uzọ chee ya eche. O bu akuku ime mmuo mmadu nke na-emetuta mmasi mmadu nwere banyere oke ochichio ihe utu nke anu ahụ. O bu nke a na-ebute ajo omume ruru inyi di iche iche di ka ndakpo na ime oyi nke mmadu anaghi eche ihe omume ndi a ga-aputa tupu o mee ha. Mpaghara ime mmuo a anaghi eche maka iwu, odinaala na nkwenye, otutu oge, o na-eduba mmadu n'ila n'iyi. Mmadu obula nwere mpaghara ime mmuo a n'ime ya mana ihe di iche bu etu mmadu si achikwa onwe ya iji hu na o naghị aputa ihe n'omume ya.

Igo (Ego): Nke a bu akuku ime mmuo mmadu nke na-eche echiche maka ihe akparamagwa ya ga-aputa tupu o kpaa agwa. O na-atule echiche, nhoru di iche iche, na mputara di iche iche tupu o kpaa agwa. Mpaghara ime mmuo a na-arụ ọrụ di ka onye nnonetiti n'etiti iidi na supaigo. Mmadu obula nwere mpaghara ime mmuo a mana ufodu ndi ejirila mmanya na-aba n'anya na anwuru ike memilaa ya.

Supaigo (Superego): Nke a bu mpaghara ime mmuo mmadu nke a na-ahuta di ka akonuche mmadu. O na-eche echiche maka ihe ziri ezi tupu o

nwee mkpebi n'ihe obula o na-eme. Ndi nne na nna bu ndi mbu na-eguzobe mpaghara ime mmuo n'ebe umu ha no. Ka ha na-eto, otu di iche iche na oha obodo na-enye aka igbazi ezi akparamagwa a.

Zaviera (2008:19) mere ka a mata na omumu ime mmuo anaghi amu maka ime mmuo kpomkwem n'ihi na a naghi ahụ ya anya, kama, oru ya na-ejedebe n'omumu nziputa ime mmuo nke a chikobara n'akparamagwa di iche iche. N'ihi nke a, omumu ime mmuo bu sayensi na-eleba anya n'akparamagwa na nziputa ime mmuo.

N'iji kowaputa etu atutu a si aru oru n'agumagu, Kennedy na Gioia (2007:92) kwuru na atutu ime mmuo bu nnyocha agumagu nke na-eji ngwa nnyocha ime mmuo were akowa agumagu. Ifejirika (2014:221-222) n'ikwado echiche a, kwuru na iji atutu ime mmuo were eme nnyocha agumagu putara igbaso usoro Sigmund Freud weputara maka nnyocha ime mmuo were nyochaa akwukwo agumagu. O gara n'ihu kwuo na atutu a di ka Freud siri kowaputa na-eleba anya na mmadu ato putara ihe n'agumagu. Ha bu: odee na onodu ime mmuo ya, isiagwa na agwa ndi ozo putara ihe n'agumagu, oguu na mmetuta agumagu nwere n'ebe oguu no. Endraswara (2003:97-98) kwukwara na iji atutu ime mmuo were nyochaa agumagu na-eleba anya n'uzo ihe ato: nke mbu bu ileba anya n'onodu ime mmuo agwa putara ihe n'agumagu, ileba anya n'onodu ime mmuo oguu di ka agumagu ahụ si metuta ya, ebe nke ato bu ileba anya n'onodu ime mmuo odee oge o dere akwukwo agumagu ahụ.

Ndi nchocha horo atutu a maka iji tuchaa akwukwo agumagu ndi a horo karija atutu ndi ozo. Nke a bu n'ihi na isiokwu nchocha a metutara onodu

ime mmuò mmadu. Atutù a ga-enye aka ichoputa onodu ime mmuò agwa ndi ahù gburu onwe ha n'ime akwukwo agumagu ndi ahù nakwa ihe kpatara onodu di etu a.

2.3 Ntuleghari Ederede Nchoputa

N'ebe a, a ga-eleba anya n'ederede nchoputa di iche iche ndi metutara isiokwu nchocha a. Nke a ga-enye aka ichoputa oghere di na ha nke a ga-eji ederede a mechie. Kwakpovwe (2021) mere mbiputa n'onwa Novemba, 2021 n'isiokwu o kporo 'Dazharia Shaffer: e chekwala maka Igbu Onwe'. O kowara maka otu nwata nwaanyi aha ya ba Dazharia Shaffer nke gburu onwe ya n'ihu oke nchekasi oge onwa Febuwari di n'abali asato n'afò 2021 na mba USA. Nwata nwaanyi a gbara afò iri na asato tupu o nwuo. Tupu o nwuo, o tinyere otutu ihe onyonyoo n'ihu akwukwo ya na ntaneeti nke o kowaputa na o bu nke ikpeazu ya. N'ihu nke a, Kwakpovwe kowara na onodu igbu onwe bu nke na-abawanye n'ebe o di ukwuu na mba uwa niile.

N'otu aka ahù, Mac-Leva, Ibrahim, Akor na Mutum (2020) mere mbiputa nke ha n'akwukwo ntaakuko 'Daily Trust' (Abuja) banyere onodu igbu onwe na Najirija n'emume ncheta ubochi mgbochi igbu onwe na mba uwa dum. Nchoputa ha kwuru na ihe ruru mmadu nari abuo, iri isii na anò egbuola onwe ha n'ime afò anò gara aga malite n'onwa Jenuwari, 2017 ruo n'Ogostu 2020. Onuogugu a, di ka ha si kowaputa, bu ma e wepu igbu onwe niile e nwerela bu ndi e meghi ka uloru mgbasa ozi mata. Nkowaputa onuogugu a gosiri na mmadu iri asato na ise gburu onwe ha n'afò 2019, mmadu iri asaa na iteghete gburu onwe ha n'afò 2018, mmadu

iri isii ns isii gburu onwe ha n'afọ 2017 ebe mmadu iri atọ na anọ gburu onwe ha malite n'onwa Jenuwari ruo n'Ogostu afọ 2020. Ha kowaputara na ihe na-ebute igbu onwe bu ukọ ego, nsogbu alumalu, obi nkoropu na enweghi oru. Ntucha ha mere gosikwara na Steeti Lagos kacha n'onuogu. Ozokwa bu na n'ime onwa asato izizi nke afọ 2019, o peka mpe, ihe ruru mmadu iri anọ na abuo gburu onwe ha n'ala Naijiria. Umụ akwukwo iri na otu gburu onwe site n'inu ogwu otapiapia ebe ndi ozo na-anu ogwu ike ma o bu munye onwe ha oku. N'iga n'ihu, nchoputa ha gosiri akara di iche iche na-egosi na mmadu chorọ igbu onwe nke gunyere mgbanwe n'akparamagwa di ka mgbe mmadu malitere iche echiche nke ukwu banyere igbu onwe ya, mgbe mmadu kwusiri inwe mmasi n'ihe ndi o na-enwebu mmasi na ha ma o bu ikwu okwu di anaa banyere abaghizi uru obula, enweghi enyemaka ma o bu olileanya. Akara ndi ozo gunyekwara ime ihe ike nwere ike iweta onwu, inwe mgbanwe ike site n'obi ilu banye n'obi anuri, ileta ndi mmadu na igwa ha nodu mma, ime nchocha maka uzọ igbu onwe ha site n'ileba anya na ntaneeti, ikpa agwa ike na iwezuga onwe n'ebe ndiozo no. Nchocha ha kowaputara uzọ e nwere ike isi gbochie ndi mmadu igbu onwe ha nke bu mmadu inabata ajo onodu obula biakwutere ya, inwe obi isi ike na ntukwasioji n'onwe ya.

N'aka nke ozo, otutu ndi mmadu emeela nchocha n'ufodu akwukwo agumagu a horo maka nchocha a n'isiokwu di iche iche. Epuchie (2013) mere nchocha banyere 'Nkari umu Nwoke N'ebe umu Nwaanyi No N'ime Akwukwo Agumagu Igbo Ndi o Horo'. N'ime nchocha ya, o gbadoro ukwu n'Ukpaka Miji Onye Ubiam, Eriri Mara Ngwugwu, na akwukwo agumagu ndi ozo were mee nchocha ya. Ebumnobi nchocha ya bu ichoputa ma a na-emegide umu nwoke etu e si emegide umu nwaanyi n'ala

Igbo site n'igbado ukwu n'ime akwukwo ndi o hoozo, ichoputa etu e siri emegide ha nakwa etu ha si ewezuga onwe ha na ya. O jiri atutu Feminism were tuchaa akwukwo agumagu ya. Nchoputa ya gosiri na umu nwoke na-enweta mmegide di iche iche n'aka umu nwaanyi mana ha na-agba mbo inaputa onwe ha n'ajo onodu a oge obula o daputara. Mmegide a ha na-enweta n'aka umu nwaanyi di ka nchoputa ya siri gosi nwere ike ibu n'udi igba n'iro, iji ogwu kechi ha na igosiputa ikike umu nwaanyi nwere n'ihina ha na-akpata ego.

4.0 Ntucha Nchoputa

4.1 Ngosiputa na Ntucha Obi Nkoropu na Igbo Onwe N'Iduuzi Ndi A Hoozo

Ndi odee agumagu Igbo na-esi n'akwukwo agumagu ha agbara ohanaze otutu ihe di iche iche n'anwu. N'ebe o metutara obi nkoropu na igbu onwe, ndi odee iduuzi Igbo ndi a hoozo sitere n'akwukwo agumagu ha were kowaputa otutu ihe nwere ike ibute obi nkoropu na igbu onwe bu nke Ndi nchocha ga-eleba anya na ya n'ederede nchocha a.

4.1.1 Ukpaka Miji Onye Ubiam

N'akwukwo iduuzi a, odee ji agwa Chinyere na nna Chinyere were ziputa onodu obi nkoropu na igbu onwe. Oge Maazi Emodi malitere biawa maka ilu Chinyere, nna Chinyere kwuru na Chinyere ga-aluriri ya n'ihina Maazi Emodi nwere ego. Mana Chinyere achoghi ilu Maazi Emodi. O choro ilu Amadi bu onye buru uzo biara ya di ma burukwa onye nne na nna ya

kwekoritara na mbu na o ga-alu ya. Ma nna Chinyere siri onwu na o ga-aluriri Maazi Emodi. O gwara Chinyere si;

Okwu anyi a abughi nke a ga-ewere be dibia. Ugbu a, uzo ihe abuo chere gi n'ihu. I si na Amadi ga-alu gi, i kpokwala m nna gi ozo. Soro ya gawa, ma mmadu juo gi onye bu nna gi, si onye ahụ na i nweghi nna; na nna gi ajula gi. Ma i kweta na nwoke ahụ ga-alu gi, mara na mu na gi ka bu nna na nwa. Akwu m n'otu akuku, Amadi kwu n'otu akuku. O gwula m n'onu. (i.a. 61).

Obuladi oge nne Chinyere choro ime ka di ya tugharia obi n'ihe o kwuru, nna Chinyere kwusiri ike si;

Achoghi m ogologo akuko. O buru na Chinyere asi na nwoke a agahi alu ya, aga m ezi umuokpu ka ha bia, ka m gwa ha na o bu Chinyere gburu m tupu m nwuo. (i.a. 62)

Site n'atutu e ji atucha akwukwo agumagu a, a choputara na akparamagwa nna Chinyere gosiri na mpaghara ime mmuo a koro iid no n'oru. Nna Chinyere achoghi ima ihe akparamagwa ya ga-aputara nwa ya nwaanyi. O bu naani maka ihe o ga-erite n'aka Maazi Emodi ka o na-elegara anya. O choghi ima maka udo na obi anuri otu mkpuru nwa o mutara. Maazi Emodi ekwela ya nkwa ego, iwuru ya ulo na izu Chinyere n'akwukwo, o wee kworo maka ihe ndi a choo inapu nwa ya obi anuri. Odee kowaputara nke a nke oma oge o kwuru si;

Nna Chinyere ga-eji ọ̀nụ̀ okwu ya na ike ya dị ka nna Chinyere, mee ka Chinyere kweta na nwoke ahụ ga-alụ ya; ma Chinyere achọ́ọ ya ma ọ̀ bụ na ọ̀ chọ́ghị ya. Nna Chinyere erielala ihe o ribeghị, kweta na ya ga-eme ihe o mebeghị. (i.a. 37)

Ọ̀nọ́dụ̀ a Chinyere hụ́tara onwe ya wutere ya nke ukwu. Onwe ya atọ́ghizị ya ụtọ. O chere n'obi ya si;

Ọ̀ bụ́rụ̀ na Amadi alụwa ya, nna ya aju ya. Ọ̀ bụ́rụ̀ na Amadi alụwa ya, nna ya agaghị aju ya ma obi agaghị adị ya mma na ya jere di... Ebe ọ̀ nọ na-eche ihe ya na ndụ ya ga-eme, ọ̀ hụ́rụ̀ onwe ya n'ugegbe dị n'ebe ahụ. Lee Chinyere na mma! Lee ọ́marị́cha ihu ya! Lee ogologo olu ya na mpiọ́mpiọ́ imi ya. Lee ka ọ̀ dị ka ụtụ ọ́ma chara n'ọ́hịa ọ́ma, bụ́ udele ka ọ̀ chaara. Mgbe o chere ihe a n'uche ya, anya mmiri si ya na mkpụ́rụ̀ anya na-awupụ́ta, na-edede uwe ọ̀ sụ n'ahụ. O lekwarala onwe ya anya n'ugegbe ahụ ọ́zọ, wee hụ na nna ya na-achọ́ ime ya ka ya si na Chinyere ya bụ́bu pụ́ọ. O wee kpọ́kwaa imi, yọ́sa n'ala ka nkị́rịka akpa ka o bewe akwa, nne ya si n'uche ọ̀ nọ bilie, bịa gudo ya, gugụ́wa ya. Chinyere cheta Amadi, o besiwela akwa ike. O ji akwa na-aju chi ya ajuju ihe ya mere o ji lechaa ya anya, na-achọ́ ikenye ya n'udị aju ọ̀nọ́dụ̀ a. Ọ̀ bụ́ ka ya na ụ́wa si jee... (i.a. 63-64).

Onodu a gosiri obi nkoropu Chinyere nwere n'etu onodu si diri ya. O bu nke a mere o jiri juwa chi ya ajuju ihe mere o jiri gbakuta ya azu. O hutara onwe ya di ka udara oma na-achọ idanye na nsị n'ihị na nna ya ekweghi na o ga-ada n'ebe di mma.

Odee kowaputara udi onodu obi nkoropu Chinyere no na ya oge o kwuru si;

Uwa agwula Chinyere ike. O buru na mmadu igbu onwe ya araghi ahụ, Chinyere gaara icho uzo o ga-esi gbuo onwe ya. Ma, ihe a na-akpo ndu mmadu siri ike, karia ihe obula mmadu nwere n'owa. Onye i meturu aka, o si gi gbuo ya taa! Mgbe i chorọ ka i gbuo ya n'ezi okwu, ya na oso emewe. (i.a. 67).

Echiche odee n'ebe a na-akowa etu akuku ime mmuo mmadu a kporo **igo** si aru oru. O na-atule ihe akparamagwa ya ga-aputa tupu o kpaa agwa. O bu ezie na Chinyere no na nnukwu ihe mwute nke o bu mmasi ya iwepu ndu ya, mana o maara na iji aka ya wepu ndu ya abughi ihe kwesiri na o ga-eme. O bu nke a mere odee ji kwuo na mmadu igbu onwe ya rara ahụ.

Chinyere malitere igosiputa akara di iche iche gosiri na o no n'onodu obi nkoropu oge odee dere si;

Chinyere di ndu nwuo onwu. O na-okpo nku n'ike n'ike. Ihe oriri adighi ekwe ya eri. O buru na o huru uzo o ga-esi mee onwe ya ka o joo njo, o gara ime onwe ya, ka o mara ma nwoke ahụ a ga-ahaplu ya chowa onye ozo. (i.a. 67)

Ka ajo ọnọdụ a ekweghizi odidi, o gwara nne ya si;

Nne, ihe m na-agwa gi bu na ike uwa agwula m. Tupu m bia gwawa gi okwu a, echere m echiche maka ya nke oma. Ihe obula m gwara gi ebe a bu ihe si m n'uche puta. Ugbu a bu ihe abuo ga-eme. Nke na-emeghi, ibe ya emee. Nna m na-ekwu na ya ga-anwu ma Amadi lwa m. Ugbu a nwoke a bia lwa m, mu onwe m ga-anwu. .... aga m eje igwa nna m, na o bu Amadi ga-alu m. Nke a bu nke ikpezu m ga-agwa ya nke a. O buru na o ju, ihe unu ga-anu bu na m jere tunye onwe m n'orimiri Onicha, nworo uwa m, zuo ike, n'ih na ugbu a, o di m ka nna m a na-ata onwe ya uta na ya mutara onye di ka m. Achoghi m okwuchukwu, n'ih na tupu abali ato agaa, nke ga-eme emee. (i.a. 69)

Onodo a gosiputara akparamagwa onye choro igbu onwe ya. Chinyere malitere igosiputa na ike uwa agwula ya site n'ita ah na erighi nri. O mekwara ka ndi nke ya mata na ike uwa agwula ya ma mekwaa ka ha mata na ya choro igbu onwe ya. Nke a dabara na nkwa Runcan (2020) banyere mgbasa ozi igbu onwe nke o kwara di ka uzọ di iche iche onye choro igbu onwe ya si egosiputa ihe o bu n'obi.

Onodu obi nkoropu Chinyere kawanyere njo ka nne ya nwuru. O bu naani nne ya bu onye ghotara onodu ya ma buru onye o na-agbakwuru oge niile. O bu naani ya bu onye na-egbo ogo na-adaputa n'etiti ya na Maazi Emodi. Ya na nne ya kwekoritara na o ga-alu Maazi Emodi n'ih nkwa o kwere izu ya n'akwukwo. Ha kpebiri na o buru na Chinyere guchaa akwukwo

nweta oru na o ga-akwughachi Maazi Emodi ego o mefuru n'isi ya ma luo Amadi. Ugbu a, nne ya anwuola. O dighizi onye ozo ya na ya kwu. O nweghikwa onye ozo o ga-agbakwuru.

Ugbu a nne Chinyere anwuola, Maazi Emodi ga-emerewezị etu o gutara ya. Nna Chinyere n'onwe ya apughị inyere ya aka. Ugbu a, ha aguchaala akwukwo tam ha, Maazi Emodi ekwuola na o bu na be ya ka Chinyere ga-anọ ezumike tam ahụ. Nna ya ekwerekwala n'ihe o kwuru. O bughị obi Chinyere ime nke a mana gini ka o ga-emekwanu? Maazi Emodi ekwuola na o buru na o biaghị na nke ya, o gaghị azukwa ya n'uloakwukwo ozo. Chinyere kwadoro gaa inonyere ya. Mana ekwe daghariri oge o choputara na umuakwukwo ha abuo bi n'akuku be Maazi Emodi ha. O malitere izogharị ka ha ghara ihu ya. Ma ubochi ha choputara na Chinyere no n'akuku be ha, ha biara ipukwutere ha oriri. Maazi Emodi gbakwara mbo ime ka ha mata na o bu ya na-alu Chinyere. N'ih i nke a, ihe Chinyere n-ezo ezo aburu nke a gbara n'anwu. Ka akwukwo tam ohu malitere, Chinyere loghachiri n'uloakwukwo ya, ma ozi banyere na o luola di agazuola uluakwukwo ha niile. umuakwukwo ibe ya malitere ikpori ya. Otu onye gwara ya otu ubochi o biara isonyere ha si;

I nwere ike igawa, n'ih i na udi akuko anyi na-ako ugbu a abughị udi a na-akoro onye jere di, nke ka nke, onye di ya nwere isi awo. (i.a 124)

Okwu a a gwara ya wutere ya nke ukwu. O maghi ihe o ga-eme. Ndi mmadu amarala na o bu agadi nwoke na-alu ya. O buladi ndi enyi ya

achoghizi mmetuta ahụ ya. Ugbu a, ọ na-anoziri onwe ya. Odee mere ka a mata nke a oge o kwuru si;

Site ugbu a gawa n'ihu, Chinyere enweghi enyi, o nweghi onye iro. Mmeko ya na ndi mmadu anaghi adako. Ebe i huru ya, ọ na-agara onwe ya. Ndu ya ugbu a di ka ndu onye a juru aju. (i.a. 125)

Chi na-efo mkpari Chinyere na-enweta n'aka ndi umuakwukwo ha a na-abawanye. Otu ubochi, ha nyere ya mkpari di egwu. Odee ziputara nke a si;

Ha sere otu nwa agboghoma mara mma nke ukwu. Ntutu isi ya di ka nke ndi bekee na-eresi umuagboghoma no. Ara di ya n'obi kwu gem gem. Afọ ya damiri ime ntakiri. O wee di ka afọ ya abụ akwa mmiri di n'etiti obi ya na ukwu ya. Ma n'onnyinyo ahụ, nwa agboghoma oma ahụ su uwe agbamakwukwo.

E sekwara otu agadi nwoke ha abuo na-agba-akwukwo. Nke mbu, nwoke ahuru n'obodo a na-eke njo. Nke abuo, o nwere isi nkwocha, nwekwaa eze di ka ogu e ji na-awa ala. Onye huturu Maazi Emodi agaghi ajuwa ase onye e sere onnyinyo ya ihe ahụ. Nke ka njo bu na onye sere ihe ahụ maara uma mee ka isi ya buo ibu, ka ya wee seputa isi nkwocha ya na nnukwu eze ya. O sere ukwu ya, ọ di ka mkpuru aziza abuo. A biara n'okpuru ihe ahụ e sere, dee, "o laala na be di ya". (i.a.126-128).

Ajọ ọnọdụ a ekweghị Chinyere odidi. Ọ kụnwurụ ya ahụ nke ukwu. O nweghị ọnụ ikwu okwu ọbụla. Ọ kwururụ ọtọ si na mmadụ puo. Odee dere maka ya si:

Umụakwukwo ndi a ji Chinyere wee na-eme onwe ha obi anuri. Ma, Chinyere n'onwe ya na-akuru onwu aka n'uzo. Uwa niile ajula ya. O nwee ndi na-ajughị ya, o maghi maka ndi ahụ. Ndi bu uwa niile o maara ugbo a bu umuakukwo ha. Ebe o bu na ha niile ajuzuola ya n'otu n'otu, otu ahụ ka o ga-adikwa ya n'ebe ozo. Ebe ndi mmadu juru ya n'enweghi ihe o mere ha, Chukwu kere ya eke ga-ajukwu ya, n'ihì na a na-ekwu okwu na-asị na olu mmadu bu olu Chukwu. (i.a. 128)

Onodụ a odee kowaputara gosiri na ndu Chinyere di ugbo a anaghi amasizi ya. O chewela echiche maka iwepu ndu ya. Ugbo a, o na-ahutazi onwe ya di ka onye abaghi uru obula na ndu n'ihì na ezi mmekorita adighizi n'etiti ya na ndi mmadu.

Ugbo a, Maazi Emodi ekwuola na ha ga-agba akwukwo n'ihì na o choghi izu Chinyere n'efu. Ujo na-atu ya na Chinyere ga-agbanahu ya ma o zuchaa ya n'ulo akwukwo. Chinyere enweghi ihe o puru ime. Nna ya ekwerela. Ihe ahụ o na-agbara oso buzi nke o na-abanye na ya. O buru na ha gbaa akwukwo, o ga-ebido iza nwunye Emodi na-enweghi mgbagha obula. Ihe o nozi n'elu ya ugbo a bu ihe chi fotere o were. Ubochi agbamakwukwo biara gafere. Onye obula huru Chinyere n'ubochi ahụ gamata na o bughi uche ya ilu Maazi Emodi. Ihu atoghi ya ochi ma oli. Umụ

akwukwọ ya b́jara ihu ka o ga-esi gaa. O bu ezie na Chinyere ezighi ha, mana ha b́jara ihu ihe ha ga-eji koo akuko n'ulo akwukwọ ha.

Chinyere malitere akwukwọ n'ulo akwukwọ ohuu ebe o nweghi onye maara ije uwa ya. O malitere igusi akwukwọ ya ike maka ule ikpeazu ha. Ka ule ha putara, o bu ya mekarisiri nke oma. Mana onodu a emeghi ka Chinyere nwee obi anuri. Nke a gosiri na o nweghi ihe puru iweghachite onu na ndu ya. Odee kwuru si:

Anuri di ebe niile, ma Chinyere nokata, iwe mmadu na-amaghi isi ya na odu ya amalite wewe ya. (i.a. 139).

N'ubochi a kporo ha oriri maka isi ha gaa nke oma, obi Chinyere adighi n'okwu ndumodu onye isi ulo akuko ha na-agwa ha banyere etu ha gae esi baa n'uwa na alumi. Odee kowaputara ihe Chinyere bu n'obi ya si:

Ma, Chinyere abaala n'uwa; n'uwa efu anyi no na-akpaghari n'ime ya ka aturu na-enweghi onye nche; n'uwa efu ndi mmadu na-eme ka anu ohia, ebe ndi di ike na-eri ndi na-adighi ike; ebe ego bekee nwere ike ime ihe na-ezighi ezi ka o di ka ihe ziri ezi n'anya ndi mmadu; n'uwa efu o na-abu mmadu hu ego, o si na onye na-ezu ohi, na-agbakwa ama bu ezigbo mmadu; n'ebe o na-abu agadi nwoke jiri ego choo ilu nwaanyi, ego o nwere emee ka ndi mmadu si na o bu okorobia. Uwa anyi no n'ime ya bu... Iwe ekweghi Chinyere chere echiche a gaa n'ihu. (i. a. 142).

N'agbanyeghi onyinye niile e nyere ya n'ihia na o mere nke oma n'ule, o meghi ka ihu ochi waa ya. O gara n'otu akuku na-ebe akwa. O maghi ka o ga-esi laa be Maazi Emodi na o na-alu di. Ka o na-ebe akwa, otu nwata akwukwo ibe ya biakwutere ya juo ya ihe na-eti ya akwa, Chinyere zara ya si:

I si ebe a lawa, i laa na be nna gi. Ufodu n'ime umu akwukwo anyi ejeela di. Ha si ebe a bilie, o masi ha, he ejee na be nna ha, ma o bu na be nwa okorobia ha huru n'anya ije za oriakwu ha. Ma, mu onwe m si ebe a bilie, m laruo be nna m, m kwakoro ihe m, lakwuwe otu agadi nwoke ya na nna m nwere ike buru ogbo, ka o jee luwa m. Nke ka njo bu na o nweghi mgbe m ji hu nwoke ahụ n'anya. O nweghi mgbe o ji buru uche m na o ga-alu m. Nna m ejirila akpiri ego wee kwanye m isi n'onwu. (i.a. 144)

Odee kowaputara nnukwu obi mwute a si:

Ugbu a uwa agwula ya ike! Ndu kwesiri ibi ebi, kwesiri ka e bie ya n'obi anuri. Ma ugbu a o na-achọ imalite biwe ndu ahuhu n'aka Maazi Emodi. Ahuhu ahu agaghi ebi ebi ruo na Chinyere anwu. O buru na Chinyere ankwuo iri afo isii wee nwuo, naani ahuhu ka o ga-atagide. O buru na o nwuo ugbu a, o bee ahuhu ahu ichafu. O nwere ka ihe na-adi, ngwere asi na onye dara elu rituru ngwa ngwa. (i.a.145).

Nke a gosiri na Chinyere na-eche n'obi ya iji aka belata ahụhụ ọ ga-ata na be Maazi Emodi. Naani ụzọ ọ chọputara isi mee nke a bụ inapụ onwe ya ndụ n'ike. N'ihia nke a, o siri n'ụlọ akwụkwọ ha gawa obodo Onicha ebe o nweghị onye ọ ma. Odee kwuru si:

Ozugbo ọ kwusiri n'Onicha, ọ malitere dewere otutu ndi mmadu akwukwo. N'ime nke ọ deere nna ya, ọ si nna ya na mgbe ha ga-ahụ ọzọ bụ mgbe nna ya nwuru, gbagote n'eluigwe, ma ọ bụ n'okụ mmuọ. O desara otutu ndi mmadu akwukwo, si ha na ebe ọ bụ na nne ya guru ya Chinyere, Chi ya nye ya onwu, na ya ga-anwu...(i.a.145).

Nke a gosiputara akparamagwa onye choro igbu onwe. O mere ka ndi mmadu mata maka ebumnobi ya site n'idere ha leta di iche iche. Ka o mechara nke a, odee kwuru si:

Mgbe abali ato gachara, a huru ozu Chinyere. O dighi onye maara ihe gburu ya. Ufodu si na o kpooro ogwu ura nufee ya oke ka o gbuo ya, ufodu si na ọ bụ obi mgbowa. (i.a. 147)

Ọ bughị naani na Chinyere gburu onwe ya, oge e bulatara ozu Chinyere, nna ya bara n'ime ulo nwuo nke ya. Odee kowaputara nke a si:

Mgbe e bulatara ozu Chinyere, nna ya jere lechaa ozu ya anya, suo naani ude, baa n'ime ulo be ya. Ndi mmadu na-ele anya ka o si n'ime ulo puta. Nkiti! mgbe otu onye choro

ka o je kpoputa ya, ihe o huru n'akwa bu ozu nna Chinyere.
(i.a. 1447)

Na nchikota, odee kwuru si:

Ukpaka miji onye ubiam nwere ike igboro ya otutu mkpa.
Ma, onye ubiam jiri anya ukwu choo ka o ghotachaa ihe
niile ukpaka ya miri, o bughu ebe o sir ria elu ka o ga-esi
ritu, maka na, o kpachaghi anya, o were isi kelee ala.
(i.a.147).

4.1.2 A Tuoro Omara

N'akwukwo iduuzi a, odee ji agwa Chuka were ziputa onodu obi nkoropu
na igbu onwe. Mgbe Chuka siri n'ulo nga puta, ike uwa gwuru ya. O
malitere iche echiche banyere ndu ya. O kwuru si:

Kedu ihe ndu a bu ebe mu enweghi ike iri nri obuladi otu
ugboro n'ubochi. Ndi mu na ha bu ogbo aruchaala ulo nke
ha biri ha na ezinaulo ha... M si n'ulo nga nke a puta taa,
echi abanye m'ozo. Olee isi ihe bu nke a? Ihe nne na nna
m maara bu iji Azubuike maara m atu. Ha mere ihe ha
kwesiri ime mgbe ahụ m ghara idi ka Azubuike. Uta, o
na-egbu nwata? Okpa okuko zoro nwa ya o na-egbu ya?
(i.a. 60)

Onodu a gosiri nnukwu obi mwute Chuka nwere n'ihu etu uwa si agara ya.
O na-ewute ya na nne na nna ya azuliteghi ya n'uzo kwesiri ekwesiri nke

mere na ọ malitere ibi ndụ ọjọọ. Ndu ọjọọ ahụ ọ na-ebi bukwa nke na-agho ya ahia ugbo a. Nke kacha ewute ya bu na ndi otu ogbo ya na-aga n'ihu ma na-eme nke oma na ndu. Ozokwa bu na nne na nna ya na-eji ndi ogbo ya ahụ atunyere ya ebe ha maara nke oma na ọ bu ha zutoro ya na nwata. N'ihia aji onodu a, Chuka kwuru si:

Taa ka ọ ga-ebi. Uwa ha ozo ka ha ruo oru ha ka nne na nna nke oma. Uwa ha asaa uwa ha asato, ha emee ihe mgbe na etu o kwesiri. Ma mu ma ha, taa ka atu ha ji Azubuike amara m ga-ebi. (i.a. 60-61).

Nke a gosiri na Chuka amalitela ikpa nkata iwepu ndu ya iji hu na ọ naghizi anata mkpari n'aka ndi muru ya. Nke a gosiputara akparamagwa igbu onwe nke bu iche echiche na o nweghizi uru mmadu bara na ndu. N'iji hu na o mejuputara ebumnobi ya, odee kwuru si:

Ihe o mere bu na ọ bakwuuru ndi muru ya n'ebe ha no were egbe tudo nna ya n'isi... nna ya bu Maazi Adigwe siri ya n'oke ujo, "o bu gini ka m mere?" Chuka si ya na ọ ga-akowara ya ihe o mere ugbo a. O si ya ọ kwa ya bu nna ya siri ya unyaahu na ọ dighi uru obula ọ bara. O kwetara na o kwuru otu ahụ ma ọ siri ya na ọ bu naani mba ka ọ na-abara ya. O juru ya ma ọ na-achọ ikowara ya na ọ nweghi mgbe o jiri si ya na Azubuike bu naani nwa maara ihe. Nna ya si ya, "Ee! O bukwa gi na ya bu ogbo. O bu mu ga-akoro gi ihe i maara nke oma? O bu na i maghi na Azubuike buzi okaikpe?" (i.a. 61)

N'iji mee ka nna ya mata etu okwu ahụ ọ na-agwa ya si ewute ya n'obi, nakwa etu ọzuzu ha nyere ya si gho ya ahia, Chuka gwara nna ya si:

Chuka siri nna ya na ya maara ihe okwu niile a na-echetara ya nke oma. O si ya chetakwa mgbe onye nkuzi ha si ya na onwu ga-egbu nwa nkita anaghi ekwe ya nuru isi nsi... Ihe m bu taa bu gi bu nna m mere ya. Ihe Azubuike bu taa bu nne na nna ya mere ya. O dighi ihe unu bu nne na nna m nwere ike imere m iji hu na mu gbanwere omume m. Ihe gi na nne m na-eme bu iji uzọ ututu gaa ahia lota n'ime mgbede. Olee kwanu ihe unu zutara ugbu a? Nna ya juru ya si, "o bu ego ugwo akwukwo ka m anaghi enye gi ka o bu gini? O bu anughi ihe mere gi nwa m i jighi baa uru." Iwe juru ya obi n'ihe niile a nna ya na-agwa ya. O kporuru ka ebule mecha si ya, Achoro m ka i mara taa na o bughi naani ego na ihe nwata choro ga-eme ka nwata ahụ baa uru. Amaara m nke oma ihe nne na nna Azubuike mere mgbe omume ya gbanwere. Ugbu a ha eriwela uru so anya ha gbadoro nwa ha. Mgbe nne m na-agwa gi na o buchaghi ihe obula nwata choro ka a ga-enye ya, i bachiri ya onu. I kweghi ya kwuo okwu. Anyi niile ga-agakwuru Olisa bi n'igwe gaa kosara ya, ya bu na ikpe mu na unu ga-ebi n'obi Chukwu. (i.a. 61-63)

Chuka gbagburu nna ya na nne ya ma gbagbukwuazi onwe ya. N'iji atutu ntucha anyi were tuchaa akparamagwa Chuka, a choputara na o bu akuku ime mmuo **iid** kpaliri ya igbu onwe ya na nne na nna ya. O hiri aka n'anya

wee hōrō ụzō ojōo. O bụladị mgbe Azubuike gwara ya na o chōghizi iso n'otu ojōo ha, Chuka mere ka o mata na o bụ ụjō mere o ji ekwu etu ahụ. O bụ n'ihī o chīchō nke onwe ya mere o jiri sonye n'otu ojōo n'ihī na o cheghī maka ihe akparamagwa ya ga-aputa tupu o mee nke a. Ajō otu a o banyere tinyere ya n'ikwafu obara, izunahū ndi mmadū ihe ha nke buteere ndi oha obodo obi mgbawa dī iche iche. O mekwara ka nne na nna ya kpō ya asi. Nke a megidere o chīchō onōdū ime mmūo **igo na supa igo** n'ihī na onōdū ime mmūo abūo a na-atule ihe akparamagwa ha ga-aputara oha obodo tupu o mee ihe. O naghī achō ime ihe obodo na-agbarū ihu na ya nke o ji eme ihe ga-emegide ezi usoro obibi ndū n'oha obodo.

4.2 Nziputa Mkpata Obi Nkoropu na Igbu Onwe N'Agumagu ndi A Hōrō.

4.2.1 Imanye Mmadu Ime Ihe Abughị Uche Ya

Otutu oge, ndi mmadū na-amanye mmadū ibe ha eriri n'olu ime ihe amasighi ha n'ihī uru ha ga-enweta na ya. Ndi dī otu a anaghī atule n'obi ha mara ma ihe ahū ha na-achō n'aka mmadū ibe ha a bụ ihe ndi ahū nwere mmasi na ha ime. Nke a bụ n'ihī na o bụ mmūo **iid** na-achī akparamagwa ndi a. A na-ahukari onōdū dī etu a n'etiti ndi nne na nna na umu ha, n'etiti ndi oga na ndi odibo, n'etiti ndi na-achī achī na ndi a na-achī, dgz. Ndi a na-amanyekari n'udī onōdū a bukariri ndi na-enweghi ike ikwuru onu ha ma o bụ kwudosie ike n'onwe ha n'ihī na ndū ha ma o bụ enyemaka ha dabeere na ndi ahū na-amanye ha ime ihe ahū.

N'Ukpaka Mijiri Onye Ubiam, a huru ka nna Chinyere siri manye Chinyere ilu Maazi Emodi. Chinyere anabataghi ilu nwoke a n'ihu na o bughu udi mmadu o choru. Maazi Emodi emeela okenye nke na o toruru imuta ogbo Chinyere, ozokwa bu na Maazi Emodi joro njo mmadu. O bu ezie na Maazi Emodi nwere ego ma kwe nkwa izu Chinyere n'ulo akwukwo ukwu ma wuoro nna Chinyere ulo n'obodo ha. Odee chikotara onodu a oge o kwuru si:

Nna Chinyere ga-eji onu okwu ya na ike ya di ka nna Chinyere, mee ka Chinyere kweta na nwoke ahụ ga-alu ya; Chinyere achoro ya ma o bu na o choghi ya. Nna Chinyere erielu ihe o ribeghi kweta na ya ga-eme ihe o mebeghi. (i.a.37)

O bu onodu di otu a mere ka Chinyere nwee obi nkoropu na ndu ma kpebie igbu onwe ya.

4.2.2 Azuliteghi Nwata N'uzo Kwesiri Ekwesiri

Ndi nchocha choputakwara na otu n'ime ihe na-akpata obi nkoropu na igbu onwe bu azuliteghi nwata n'uzo di mma. A choputara na umuaka a zuliteghi nke oma na-amalite ikpa ajo agwa di iche iche n'obodo. Mana oge ha malitere ihu ndi ogbo ha a zuru nke oma ka ha na-eme ofuma n'obodo, ha na-enwe obi nkoropu n'ebe ndi zulitere ha no nke nwere ike idunye ha n'igbu onwe ha. Onodu di etu a putara ihe n'A Tuoro Omara. Oge Chuka kpatara ajo agwa, ike uwa gwu ya, o malitere iche echiche maka ndu ya. O kwuru si:

Kedụ ihe ndụ a bụ ebe mụ enweghị ike iri nri ọbụladị otu ugboro n'ubochi. Ndi mụ na ha bụ ọgbọ aruchaala ụlọ nke ha biri ha na ezinaụlọ ha...M si n'ụlọ nga nke a pụta taa, echi abanye m ọzọ. Olee isi ihe bụ nke a? (i.a. 60).

N'ihia ajọ ọnođụ a, Chuka gburu nne na nna ya n'ihia na ha arughị ọrụ ha kwesiri iru nke oma ma gbagbukwuazi onwe ya.

4.3 Nsogbu na Ọdachị Na-Esi N'Obi Nkoropu na Igbu Onwe Aputa

4.3.1 Mkpochapu Ezinaulo

Site na ntucha e mere, nchoputa na-egosi na obi nkoropu na igbu onwe nwere ike ikpochapu ezinaulo nke na o nweghizi onye ga-anọ ndu iza aha ezinaulo ahụ. Nke a putara ihe n' *Ukpaka Miiri Onye Ubiam*. Chinyere bu otu nwa nne na nna ya mutara gburu onwe. Nna ya nwere obi nkoropu oge o huru ozu nwa ya ma gbukwuazi onwe ya. Nke a mere na o nweghizi onye no ndu iza aha ezinaulo ahụ.

N'A *Tuoro Omara*, a huru etu onodu obi nkoropu na igbu onwe siri kpochapu ezinaulo Maazi Adigwe. Oge ike uwa gwuru Chuka nke na o choro iwepu ndu ya, o bakwuuru nne na nna ya n'ebe ha no ma wepukwa ndu ha n'ihia ajọ nzulite ha zulitere ya. Ogbugbu Chuka gburu onwe ya tinyere nne na nna ya kpochapuru ezinaulo ha.

4.3.2 Ọnwụ Otu Nwa Nwoke A Mụtara.

Ọnọdụ dị etu a putakwaara ihe n' *A Tuoro Omara*, Chuka bụ naanị nwa nwoke na otu mkpuru nwa Maazi Adigwe. Chuka alubeghi nwaanyi nke o na amuta nwa obula. Ma Chuka gburu onwe ya ma gbukwaa nne na nna ya n' ihi onodu obi nkoropu na igbu onwe.

4.3.3 Ọnwụ Erughi Eru

Odachi putakarisi ihe na-esi n'obi nkoropu aputa bu onwu erughi eru. Otutu ndi nwere obi nkoropu di ka e si choputa na-egbu onwe ha. Nke a putara ihe n'akwukwo agumagu niile e jiri mee nchocha a. Chinyere na nna ya gburu onwe ha n' *Ukpaka Miji Onye Ubiam*, Chuka gburu onwe ya n' *Ocho Ihe Ukwu*.

4.4 Akara Na-Egosi Obi Nkoropu Na Igbu Onwe

4.4.1 Mwute

Ndi nchocha choputara na ndi no n'onodu obi nkoropu na-enwekari oke mwute n' ihi ihe ojoo di iche iche ha mere n'oge gara aga. Ha na-echeta ajo ihe ha mere nke ghoro ha ahia. Site n'iche echiche maka ajo ihe ndi ahụ, ha na-enwe obi nkoropu na o nweghizi ihe di mma ga-abịara ha. Nke a na-eduba onye di otu a n' igbu onwe. Onodu di otu a putara ihe n' *A tuoro Omara*. Chuka malitere inwe mwute n' ihi ajo ndu ya. O bu nke a mere o jiri kwuo si:

“Kedụ ihe ndụ a bụ ebe mụ enweghị ike iri nri ọbụladị otu ugboro n’ubochi. Ndi mụ na ha bụ ọgbọ arụchaala ụlọ nke ha biri ha na ezinaụlọ ha... M si n’ụlọ nka a pụta taa, echi abanye m ọzọ. (i.a. 60)

N’ebe a, Chuka na-enwe mwute n’ihi na ndi ọgbọ ya na-eme nke ọma na ndụ, ebe ya onwe ya enweghị ezigbo ihe ọbụla o meputara kariya idi na-ebighari n’ụlọ nka. O wutere ya etu nne na nna ya enweghị ike zụlite ya nke ọma nakwa etu ha si eji ya atunyere ndi ọgbọ ya na-eme nke ọma.

4.4.2 Iwezuga Onwe N’Ebe Ndi Mmadu No

Ndi nchọcha chọputakwara na ụfọdu ndi mmadu nwere obi nkoropu na igbu onwe na-ewezuga onwe n’ebe ndi mmadu no. Ha anaghi achọ mmekọ ha na ndi mmadu. Ha na-agba mbọ oge niile inoro onwe ha. Onodu di otu a putara ihe n’*Ukpaka Miji Onye Ubiam*. Oge Chinyere malitere inwe obi nkoropu, o kwusiri mmekọ ya na umu akwukwo ibe ya n’ulo akwukwo. Oge ọbula, o na-anoro onwe na-achoghi mmetuta ahụ onye ọbula. Odee ziputara nke a si:

Site ugbo a gawa n’ihu, Chinyere enweghi enyi. O nweghi onye iro. Mmeko ya na ndi mmadu anaghi adako. Ebe i huru ya, o na-agara onwe ya. Ndu ya ugbo a di ka ndu onye a juru aju. (i.a. 125)

Ọzọ, oge e bulatara ozu Chinyere, nna ya hụrụ ada ya nwaanyị ma mata na ọ nwụọla. Ihe o mere bụ iwezuga onwe ya n'ebe ndị gbakoro n'ezinaulo ya nọ. Ọ bara n'ime ulọ ya igbu onwe ya. Odee ziputara nke a si:

Mgbe e bubatara ozu Chinyere, nna ya jere lechaa ozu ya anya, sụọ naanị ude, baa n'ime ulọ be ya. Ndị mmadụ na-ele anya ka o si n'ime ulọ pụta. Nkịtị! (i.a.147).

4.5 Ụzọ A Ga-Esi Gbochie Nsogbu Na-Esi N'Obi Nkoropu na Igbu Onwe Apụta

4.5.1 Ịhapụ Mmadụ Ime Ihe Masiri Ya Ma Ọ Bụrụ Ihe Di Mma

N'Ukpaka Mijiri Onye Ubiam, ọ bụrụ na nna Chinyere kwadoro Chinyere ilu Amadi karịa ilu Maazi Emodi, Chinyere agaghị egbu onwe ya. O tosiri ka ndị mmadụ, okachasi ndi nne na nna, na-akwado umu ha n'ebumnobi ha di iche iche n'abughi ajo ihe iji hu na ha akwanyeghi umu ha n'ime ihe abughi obi ha. Nke a ga-ebelata onodu inwe obi nkoropu n'oha obodo.

4.5.2 Ịzulite Nwata N'uzo Kwesiri Ekwesị

Ndi nne na nna ga-agba mbo ihu na ha zulitere umu ha n'uzo di mma. Nke a ga-eme ka umu ha ghara ibi ndu ga-agho ha ahia n'odinihu. Di ka o si puta ihe n'A Turoo Omara, ọ bụrụ na nne na nna Chuka zulitere Chuka n'ezi uzo, ọ gaghi ebi ajo ndu ga-eme ka o nwee obi nkoropu ma ọ bu igbu onwe ya.

4.5.3 Igbanari Oke ochicho na Anyaukwu

N'Ukpaka Mijiri Onye Ubiam, o buru na nna Chinyere enweghi anyaukwu maka ulo Maazi Emodi kwere nkwa iwuru ya, o gaghị akwanye nwa ya ilu Maazi Emodi. Nke a ga-eme ka Chinyere ghara igbu onwe ya ma mekwaa ka nna Chinyere ghara igbu onwe ya.

5.0 Nchikota Nchoputa

Site n'akwukwo agumagu ndi a horo maka nchocha, Ndi nchocha choputara na ndi odee agumagu Igbo na-eziputa onodu obi nkoropu na igbu onwe n'ime akwukwo agumagu ha. Ndi nchocha choputara na onodu obi nkoropu na igbu onwe bu nnukwu nsogbu nke na-emekpa ndi mmadu ahụ n'oge ugbu a okachasi n'etiti ndi ntorobia.

N'ime nchocha a, a choputara na akuku ime mmuo mmadu a koro **iid** bu ya na-akwanyekari mmadu n'igbu onwe. Nke a bu n'ihi oke ochicho nke onwe ndi mmadu na-enwe na ndu. A choputakwara na ufodu oge, akuku ime mmuo mmadu a koro **igo** na **iid** na-agba mgba iji hu na onye ahụ akpaghi ajo agwa a. Mana akuku ime mmuo **iid** na-emeri nke mere na onye no n'onodu di otu a na-egbu onwe ya.

Ndi nchocha choputara na e nwere otutu ihe na-akpata obi nkoropu na igbu onwe. Ihe ndi ahụ di ka nchocha a si ziputa bu; imanye mmadu ime ihe abughi uche ya, mgbe ihe ozo mmadu mere goro ya ahia, anyaukwu, mmadu ikpachara anya gbuo onwe ya iji tinye onye ozo na nsogbu, azuliteghi nwata n'uzo kwesiri ekwesị, oke ochicho na ihere.

Ọzọ, ndị nchọcha chọputara ọtutu nsogbu na ọdachi na-esi n'obi nkoropu na igbu onwe aputa di ka; mkpochapu ezinaulo, onwu otu nwa nwoke a mutara, onwu onye obodo ji biri, iro na akpomasi n'etiti enyi na enyi, onodu ajadu, enwe nne na nna, ajo aha nyere ezinaulo na onwu erughi eru.

N'iga n'ihu, ndi nchọcha chọputakwara uzọ a ga-esi gbochie nsogbu ndi a na-esi n'obi nkoropu na igbu onwe aputa di ka nchọcha a si ziputa. Uzọ ndi ahụ bu ihapu mmadu ime ihe masiri ya ma o buru ihe di mma, izulite nwata n'uzo kwesiri ekwesi, igbanari oke ochicho na anyaukwu, di na nwunye inwe ntukwasioji n'ebe ibe ha no, mmadu inabata ajo ihe o mere na inwe mmuo mgbaghara.

Akara ndi na-egosi obi nkoropu na igbu onwe di ka ndi nchọcha si chọputa bu mwute, inwe mkpebi n'echeghi ezi echiche, ide edemede leta, iwezuga onwe n'ebe ndi mmadu no, ime ka ndi mmadu mata ihe a na-eguzobe n'obi na omume ihu abuo.

5.4 Mmechi

Site n'ihe niile nchọcha ziputara, o ga-abu ihe di mma nke ukwu ma onye obula tuturu akwukwo agumagu ndi a niile e jiri mee nchọcha a guo iji hu mkpa o di igbara obi nkoropu na igbu onwe oso. Ka onye obula mata na mmadu niile nwere mmuo **iid, igo na supaigo** n'ime ya, mana o bu nke onye chorọ ka o na-edu ya ga na-edu ya. O ga-abukwa ihe di mma ka ndi odee agumagu Igbo na-aga n'ihu iziputa obi nkoropu na igbu onwe n'ime akwukwo agumagu ha. Ka ha na-agakwa n'ihu na-eziputa nsogbu ndi ozo

dị iche iche na-echere ndị mmadụ aka mgba ma bụrụ nke na-ebute
ogbatauhie nyere ezi usoro obibi ndụ n'agụmagụ ha.

Nkoli Nnyigide, PhD

Ngalaba Igbo, Afrịka na Amụmamụ Nzikọrịta Ozi

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Awka

nm.nnyigide@unizik.edu.ng

&

Chinenye Judith Okafor

Ngalaba Igbo, Afrịka na Amụmamụ Nzikọrịta Ozi

Mahadum Nnamdi Azikiwe, Awka

cj.okafor@unizik.edu.ng

Edensibja

- Alibi, O. O., Alabi, A. I., Ayinde, O.O., Abdulmalik, J. O., (2014).
Suicide and Suicidal Behavior in Nigeria: A Review. Retrieved
from <https://www.researchgate.net/publication/2148010> on 25th
July, 2021.
- Bhowmik, D., Kumar, S.K., Srivastava S., Paswan S. and DA. S. (2012).
Depression-Symptoms, Causes, Medications and Therapies in *The
Pharma Innovation*. Retrieved from www.thepharmajournal.com
on 25th July, 2021.
- Dobbie, A. B. (2012). *Theory into Practice: An Introduction to Literary
Criticism*. USA: Wadsworth
- Ekwealor, C. C. (1998). *Omenala Na Ewumewu Igbo*. Onitsha: Africana
First Publishers
- Endraswara, S. (2003). *Metodologi Penelitian Sastra: Epistemology,
Model, Teori, dan Aplikasi*. Yogyakarta: Pustaka Widyatama
- Epuchie, D.N. (2013). Paradox of Male Dominance Over Women in
Selected Igbo Literary Works. An Unpublished Dissertation.
- Goldman, L. (2019). What is Depression and What Can I Do About It.
Retrieved from <https://www.medicalnewstoday.com/articles/8933>
on 18th August, 2021.

- Ifejirika, E. (2014). *Introduction to Literary Theory, Criticism and Practice*. Awka: Mabcom Systems.
- Kennedy, Q. J., Gioia, D. (2007). *Literature: An Introduction to Fiction, Poetry, Drama, and Writing*. New York: Pearson Longman.
- Kwakpovwe, C. (2021). Dazharia Shaffer: Never Contemplate Suicide. *Our Daily Manna*. Retrieved from <https://odmdaily.com/odm-daily-today-17-november-2021-dazharia-shaffer-never-contemplate-suicide/> on 19th November, 2021.
- Mac-Leva, F., Ibrahim, H., Akor, O. and Mutum, R. (2020). Nigeria: 264 Nigerians Commit Suicide in Four Years. *Daily Trust*. Retrieved from <https://allafrica.com/stories/202009100109.html> on 19th November, 2021.
- Onuora, J. C. (2009). *A Tuoro Omara*. Onitsha: Patmonic Printers & Publishers
- Runcan, R. (2020). Suicide in Adolescence: A Review of Literature. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/34312543> on 25th July, 2021
- Torres, F. (2020). American Psychiatric Association. Retrieved from <https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression> on 24th September, 2021.

- Ubesie, T. U. (1975). *Ukpaka Miji Onye Ubiam*. Enugu: Nwamife Publishers
- Wanyoike, B. W. (2014). Depression as A Cause of Suicide. *The Journal of Language, Technology Entrepreneurship in Africa (JOLTE)*. Vol. 5 No. 2
- Wiwin, W. (2014). An Analysis of Depression on The Main Character Kyle Kingson On the Beastly Film. In *Kodifikasia*. Vol. 8. No. 1. Tahun
- World Health Organisation. (2019). *Public Health Action for the Prevention of Suicide: A Framework*. WHO: Geneva
- World Health Organization (2008). The Global Burden of Disease 2004 Update. Retrieved from http://www.who.int/healthinfo/global_burdenof_disease/GBD_report_2004update_full.pdf on 25th July, 2021.
- Zaviera, F. (2008). *Teori Kepribadian Sigmund Frued*. Jogjakarta: Prismsophie